

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

มังคลัตถทีปนี ภาค ๒ เล่ม ๑

คู่มือหลักสูตร

ชั้นประโยค ป.ธ.๕ วิชาแปลมคธเป็นไทย

โครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ ๒๕๕๙

มังคลัตถที่ปนี ภาค ๒ เล่ม ๑

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คณะบรรณาธิการ : พระมหาสุทัศน์ ตีสรรวาที นายสุชญา ศิริธัญญกร

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ : รศ.ดร.สมิทธิพล เนตรนิมิตร

คณะผู้แปล : นายสุชญา ศิริธัญญกร นายสินชัย วงษ์จำนงค์ นายธานี สุวรรณประทีป
นายสนธิญาณ รักษาภักดี นายอักษรวิชัย โฉมศรี นายชำนาญ เกิดช่อ

ออกแบบปก : นายพิจิตร พรหมลี

จัดรูปเล่ม : นายสมบุรณ์ เฟ่งพิศ

พิสูจน์อักษร : นายจิรศักดิ์ ชารสุขกระจำง นางสาวสุจิตรา ชวดรัมย์ นายสุภูฐาน สุดาจันทร์

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มกราคม ๒๕๕๙

จำนวนพิมพ์ : ๑,๐๐๐ เล่ม

ลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ห้ามการลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดๆ ของหนังสือเล่มนี้

นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มังคลัตถที่ปนี ภาค 2 เล่ม 1.-- พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2559.

182 หน้า. -- (มังคลัตถที่ปนี).

1. อรรถกถา. I. สุชญา ศิริธัญญกร. II. จุฬารัตน์ วิชาชาติ, ผู้วาดภาพประกอบ. III. ชื่อเรื่อง.

294.318202

ISBN 978-616-300-197-9

จัดพิมพ์โดย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขที่ ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐๓๕ ๒๔๘ ๐๑๓

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๑ - ๑๗ ถนนมหาราช เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓ โทรสาร ๐-๒๖๒๓-๕๖๒๓

คำปรารภ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๗ มีวัตถุประสงค์หลัก คือ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ โครงการนี้เกิดจากความร่วมมือร่วมใจกันของ ผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ช่วยกันพัฒนาเนื้อหาคู่มือประกอบการเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี ตั้งแต่หลักสูตรชั้นประโยค ๑-๒ ถึงเปรียญธรรม ๙ ประโยค ให้มีเนื้อหาสาระถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสามเณรตลอดถึงผู้ที่สนใจ

มังคลัตถทีปนีเป็นคัมภีร์ที่ทรงคุณค่าทางพระพุทธศาสนาอีกคัมภีร์หนึ่งที่พระสิริมังคลาจารย์นักปราชญ์ชาวล้านนา ซึ่งมีชนมายุอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๒๐-๒๑๐๐ ได้รจนาขึ้นในขณะที่อยู่จำพรรษา ณ วัดสวนขวัญ ปัจจุบันคือวัดท่าหนัก จังหวัดเชียงใหม่ เพื่ออธิบายความในมงคลสูตร แห่งขุททกปาฐะและสุตตนิบาต ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๒๕ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในรูปของคาถาล้วนๆ มังคลัตถทีปนีนี้ ถือได้ว่าเป็นการอธิบายข้อความที่ยากให้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่ายอย่างชัดเจน อีกทั้งเพื่อให้ชาวล้านนาทราบเรื่องราวโดยละเอียดตามแนวของพระพุทธศาสนา ได้เข้าใจเรื่องราวชัดเจนยิ่งขึ้น โดยไม่ต้องค้นคว้าหาข้อมูลจากหลายๆ แห่ง อีกทั้งผลงานของท่านยังเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจในการแสวงหาความรู้ด้านพระพุทธศาสนาของชาวล้านนาได้เป็นอย่างดี พระสิริมังคลาจารย์นอกจากจรรยามังคลัตถทีปนีแล้ว ยังรจนาคัมภีร์อื่นอีก ๓ คัมภีร์ คือ (๑) สังขยาปกาสะฎฐิกา เพื่ออธิบายคัมภีร์สังขยาปกาสะ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๙ (๒) เวสสันดรทีปนี เพื่ออธิบายอรรถกถาเวสสันดรชาดกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๐ และ (๓) จักกวาฬทีปนี เพื่ออธิบายจักรวาลออกเป็นตอนๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๒

มังคลัตถทีปนี พระสิริมังคลาจารย์ ได้รจนาขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ เพื่ออธิบายความแห่งพระพุทธพจน์ในมงคลสูตร มีอรรถกถาอธิบายความชื่อว่าปรมัตถโชติกา ที่พระพุทธโฆसाจารย์ได้รจนาไว้ โดยท่านอธิบายถึงความหมายของพระสูตรนี้โดยละเอียด ด้วยภาษาบาลีอันไพเราะสละสลวย โดยนำเรื่องจากคัมภีร์อื่นๆ มาอธิบายประกอบอย่างกลมกลืนสอดคล้องกับเนื้อหาสาระเป็นอย่างดี มีการอ้างอิงที่ก้าวหน้าเกินยุคสมัย

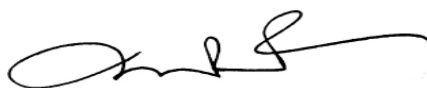
มังคลัตถทีปนี แสดงเนื้อหามงคล ๓๘ ประการ คือ (๑) การไม่คบคนพาล (๒) การคบแต่บัณฑิต (๓) การบูชาคนที่ควรบูชา (๔) การอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม (๕) การได้สร้างบุญไว้ในปางก่อน (๖) การตั้งตน

(๔)

ไว้ชอบ (๗) ความเป็นพหูสูต (๘) ความเป็นผู้มีศิลปะ (๙) วินัยที่ศึกษามาดี (๑๐) วาจาสุภาสิต (๑๑) การบำรุงมารดาบิดา (๑๒) การสงเคราะห์บุตร (๑๓) การสงเคราะห์ภรรยา (๑๔) การงานที่ไม่อากูล (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม (๒๒) ความเคารพ (๒๓) ความถ่อมตน (๒๔) ความสันโดษ (๒๕) ความกตัญญู (๒๖) การฟังธรรมตามกาล (๒๗) ความอดทน (๒๘) ความเป็นคนว่าง่าย (๒๙) การพบเห็นสมณะ (๓๐) การสนทนาธรรมตามกาล (๓๑) การเผาผลาญบาป (๓๒) การประพฤติพรหมจรรย์ (๓๓) การเห็นอริยสัจ (๓๔) การทำนิพพานให้แจ้ง (๓๕) จิตของผู้ที่ถูกลोकธรรมกระทบแล้วไม่หวั่นไหว (๓๖) จิตไม่เศร้าโศก (๓๗) จิตปราศจากภูลี (๓๘) จิตเกษม

มังคลัตถทีปนี ทางคณะสงฆ์ไทยได้ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบัน ก็ยังคงใช้หลักสูตรชั้นประโยค ป.ธ.๔-๕ วิชาแปลมคธเป็นไทย มังคลัตถทีปนี ภาค ๒ เล่ม ๑ นี้ ประกอบด้วยเนื้อหา ๗ มงคล กล่าวคือ (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม เนื้อหาแต่ละมงคล มีสำนวนการแปลที่สละสลวย มีการตั้งข้อย่อหน้า เนื้อหาที่เข้าใจยาก ก็ทำเชิงอรรถให้เข้าใจง่าย พร้อมทั้งทำเชิงอรรถบอกที่มาอ้างอิงแต่ละมงคลไว้อย่างชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวกให้เป็นคัมภีร์สำหรับศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณรและนิสิตสืบไป

ขออนุโมทนาขอบคุณคณาจารย์ ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่กองวิชาการ ตลอดจนท่านผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ผู้แปล ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ และคณะบรรณาธิการ ที่ช่วยดำเนินการจัดพิมพ์คัมภีร์มังคลัตถทีปนีนี้จนสำเร็จ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คัมภีร์มังคลัตถทีปนี แปล ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเล่มนี้ จักอำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่พระภิกษุ สามเณร นิสิต และประชาชนที่ใฝ่การศึกษาสืบไป

(พระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ ได้พัฒนาขึ้นตามโครงการพัฒนาเนื้อหาและสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรม กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ (๑) เพื่อสนองพันธกิจด้านบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัย (๒) เพื่อพัฒนาเนื้อหา และสื่อการศึกษาพระปริยัติธรรมทุกระดับให้ครบถ้วนสมบูรณ์ทันสมัย (๓) เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนทุกระดับ

มังคัลลตถทีปนี เป็นผลงานวรรณกรรมชั้นเยี่ยม ที่พระสิริมังคลาจารย์รจนาขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ มีลักษณะเด่นหลายประการ อาทิ (๑) วางโครงเรื่องดี เดินเรื่องโดยการใช้ถ้อยคำสละสลวย ถือเป็นแบบอย่างสำหรับนักประพันธ์ อำนาจประโยชน์แก่นักเทศน์ ได้เป็นอย่างดี (๒) แนวการอธิบายความเป็นเลิศ คือนำพระบาลี ในมงคลสูตร เป็นบทตั้ง แล้วอธิบายขยายความแห่งพระบาลีนั้นๆ โดยยกข้อความในคัมภีร์ต่างๆ มาประกอบอย่างมากมาย และเหมาะสมกับเรื่องราว (๓) ลำดับคัมภีร์ ดีเยี่ยม เรียงลำดับพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส ตลอดถึงคัมภีร์ไวยากรณ์ต่างๆ (๔) ความสละสลวยด้านภาษา งดงาม สมกับที่ท่านเคยไปศึกษาที่ลังกาทวีป จนมีความรู้แตกฉาน ในภาษาบาลีเป็นอย่างดี อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการศึกษาค้นคว้าคัมภีร์ต่างๆ ที่เก็บรวบรวมไว้ในหอธรรม แล้วพิจารณาเลือกสรรนำเนื้อความจากคัมภีร์เหล่านั้นมาอธิบายเชื่อมโยงกับคาถาใน มงคลสูตรได้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ คือ เรียงพระพุทธพจน์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา และคัมภีร์อื่นๆ ตามลำดับกัน สามารถตรวจสอบได้ง่าย ช่วยให้ผู้เฝ้าศึกษาอ่านมังคัลลตถทีปนีแล้ว ได้รับอรรถรสแห่งเนื้อความได้รับความรู้ในหลักธรรมและสนใจอยากอ่านคัมภีร์มังคัลลตถทีปนี อย่างครบถ้วน

สำหรับ มังคัลลตถทีปนี ภาค ๒ เล่ม ๑ นี้ ใช้เป็นหนังสือคู่มือของชั้นประโยค ป.ธ. ๕ วิชาแปลมคธ เป็นไทย มีเนื้อหาภาษาไทย ประกอบด้วย ๒ คาถา จำนวน ๗ มงคล คือ มงคลที่ (๑๕) การให้ทาน (๑๖) การประพฤติธรรม (๑๗) การสงเคราะห์ญาติ (๑๘) การงานที่ไม่มีโทษ (๑๙) การงดเว้นจากบาป (๒๐) การเว้นจากการดื่มน้ำเมา (๒๑) ความไม่ประมาทในธรรม พร้อมทั้งมีรูปภาพอธิบายประกอบ แต่ละมงคลได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับเรื่องราว เนื้อหาแต่ละมงคล ย่อมส่งผลให้เทวดาและมนุษย์ ผู้ประพฤติปฏิบัติ ถึงความสวัสดิ์ในที่ทุกสถาน

คณะผู้แปลมังคัลลตถทีปนี หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะยังประโยชน์ต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้เกี่ยวข้องตามวัตถุประสงค์ของโครงการฯ พอสมควร จึงขอขอบคุณท่านที่ได้มีส่วนร่วมทำให้หนังสือ

(๖)

เล่มนี้สำเร็จลงได้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้ท่านทั้งหลาย ทั้งผู้บริหารของ มหาวิทยาลัยด้วยดี ผู้แปล ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ คณะบรรณาธิการ และท่านผู้ให้การสนับสนุน ด้านการศึกษาเกี่ยวกับคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ทั้งหลายจงประสบความสำเร็จในธรรมที่พระผู้มี พระภาคตรัสไว้ดีแล้วโดยทั่วกันเทอญ

คณะผู้แปลมั่งคัลต์ถทีปนี

มกราคม ๒๕๕๙

สารบัญ

	หน้า
คำปรารภ	(๓)
คำนำ	(๕)
มิ่งคลัตถที่ปนีแปล ภาค ๒	๑
ปัญจมาถายัตถวณณา พรรณนาความพระคาถาที่ ๕	๑
ทานกถา กถาว่าด้วยทาน	๓
น้ำดื่ม ๑๖ ชนิด	๖
ทานเมืองค์ ๖	๗
เรื่องเศรษฐีผู้ไม่มีบุตร	๑๑
ทักษิณาวิภังคสูตร	๑๓
เรื่องพระเจ้านนทะ	๒๑
เรื่องหญิงยากจน	๒๓
เรื่องพระนางมัลลิกาเทวี	๒๕
เรื่องนันทิยอุบาสก	๒๗
เรื่องพระเจ้าอโศก	๒๙
เรื่องอนาถบิณฑิกเศรษฐี	๓๐
กถาว่าด้วยอามิสทาน จบ	๓๐
ธรรมทาน	๓๐
ธรรม ๕ ประการ	๓๔
กถาว่าด้วยทาน จบ	๓๘
ธัมมจริยากถา กถาว่าด้วยการประพฤติธรรม	๓๙
ความประพฤติสม่าเสมอ	๔๑
เรื่องพระมิลกเถระ	๖๔
กถาว่าด้วยการประพฤติธรรม จบ	๖๖

(๘)

ญาติกสังคหกา กล่าวว่าการสงเคราะห์ญาติ	๖๗
เรื่องสุนัข	๗๐
เรื่องกา	๗๑
เรื่องนกมัยหกะ	๗๓
กล่าวว่าการสงเคราะห์ญาติ จบ	๗๖
อนวัชชกัมมกา กล่าวว่าการงานที่ไม่มีโทษ	๗๗
อุโบสถกรรม ๒ อย่าง	๗๗
ว่าด้วยเวลาที่จะรักษาอุโบสถ	๗๙
กล่าวด้วยองค์ ๘ ประการ	๘๒
ว่าด้วยการสมาทานองค์อุโบสถ	๘๙
เรื่องปุโรหิต	๙๒
เรื่องพระเจ้าอุทัย	๙๓
เรื่องพระเจ้าสาธิน	๙๕
เรื่องคนและสัตว์ทั้ง ๕	๙๖
เรื่องพระเจ้าจันทรปัชโชต	๙๗
เรื่องช่างขุน	๙๘
เรื่องอุบาสก	๑๐๑
เรื่องนายโคบาล	๑๐๔
กล่าวว่าการงานที่ไม่มีโทษ จบ	๑๐๕
พรรณนาความแห่งพระคาถาที่ ๕ จบ	๑๐๕
ฉัฐฐุมคาถายัตถวณณนา พรรณนาความแห่งพระคาถาที่ ๖	๑๐๗
ปาปวัตรติมัชชปานสังยมกา กล่าวว่าการงดเว้นจากบาป	
และการเว้นจากการดื่มน้ำเมา	๑๐๙
สรุปวัตรติ ๓ ประการ	๑๐๙
ว่าด้วยเวร ๕ ประการ	๑๑๒
กรรมกิเลส	๑๑๒
กล่าวว่าการจำแนกอารมณ์เป็นต้นแห่งวัตรติ	๑๒๐

เรื่องเป็นอุทาหรณ์ในปาณาติบาต	๑๓๔
เรื่องโคฆาตก์ชื่อนันทะ	๑๓๔
เรื่องคนฆ่าแพะ	๑๓๕
เรื่องเป็นอุทาหรณ์ในอทินนาทาน	๑๓๕
เรื่องพราหมณ์	๑๓๕
เรื่องดาบสโกหก	๑๓๖
เรื่องเป็นอุทาหรณ์ในมิจฉาจาร	๑๓๗
เรื่องพระราชโอรส	๑๓๗
เรื่องเป็นอุทาหรณ์ในมุสาวาท	๑๓๘
เรื่องพราหมณ์ชอบกล่าวเท็จ	๑๓๘
เรื่องซีเปลื่อยชื่ออรัมปิยะ	๑๔๑
เรื่องเป็นอุทาหรณ์ในการดื่มน้ำเมา	๑๔๓
เรื่องพระราชาเสวยเนื้อพระโอรส	๑๔๓
เรื่องนักเลงสุรา	๑๔๓
เรื่องยักษ์ฉินผู้ประพุดินอกใจ	๑๔๕
เรื่อง ๖ เรื่อง	๑๔๗
เรื่องหญิงสะใภ้ฆ่าแม่ผู้	๑๔๘
กล่าวด้วยทรงดเว้นจากบาปและการเว้นจากการดื่มน้ำเมา จบ	๑๕๓
อัปมาทกถา กล่าวด้วยความไม่ประมาท	๑๕๕
อุปมา ๑๐ ประการ	๑๖๑
ฐานะ ๔ ประการ	๑๖๒
กล่าวด้วยความไม่ประมาท จบ	๑๖๕
พรรณนาความแห่งพระคาถาที่ ๖ จบ	๑๖๕
ภาคผนวก	๑๖๗
๑. หลักสูตรประโยคบาลีสนามหลวงที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน	๑๖๗
๒. เคล็ดลับการสอบผ่าน	๑๖๘

(๑๐)

คณะบรรณาธิการมังคลัตถที่ปนี ภาค ๑-๒	๑๗๐
ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบมังคลัตถที่ปนี ภาค ๑-๒	๑๗๐
คณะผู้แปลมังคลัตถที่ปนี ภาค ๑	๑๗๑
คณะผู้แปลมังคลัตถที่ปนี ภาค ๒	๑๗๒

มังคลัตถที่ปนีแปล ภาค ๒

ปัญจมาถายัตถวณณา พรรณนาความพระคาถาที่ ๕

[๑] พึงทราบวินิจฉัยในพระคาถาที่ ๕ (ต่อไป) ฯ

เจตนาเป็นเหตุให้ ชื่อว่าทาน ฯ ความประพฤติ คือการปฏิบัติธรรม ชื่อว่าธรรมจรรยา ฯ

คำว่า ญาติกาณ คือ การสงเคราะห์ญาติทั้งหลายของตน ฯ

คำว่า อนนชชานี คือ กรรมมีอุโบสถกรรมเป็นต้น อันไม่มีโทษ คือบัณฑิตไม่นินทา ไม่ติเตียน ฯ

คำว่า เอตี ความว่า เทวดา ท่านจงถือว่า

๑. ทาน
๒. การประพฤติธรรม
๓. การสงเคราะห์ญาติ
๔. กรรมอันไม่มีโทษ

กรรม ๔ อย่างมีทานเป็นต้นนี้ เป็นมงคลสูงสุด ความโดยสังเขปในพระคาถานี้มีเท่านี้ ฯ

ส่วนความพิสดารในพระคาถาที่ ๕ นี้ ดังต่อไปนี้ ฯ

ทานกถา (กล่าวด้วยทาน)

[๒]^๑ ชื่อว่าทาน มี ๓ อย่าง คือ (๑) จากเจตนา (๒) วิรติ (๓) ไทยธรรม ฯ

จริงอย่างนั้น จากเจตนา ชื่อว่าทาน ในทานสูตร ในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย มีว่า “ธรรมเหล่านี้คือ ศรัทธา ความมีหิริ และกุศลทาน”^๒ ดังนี้ เป็นต้น ฯ

อรรถกถาทานสูตรนั้นว่า บรรดาคำเหล่านั้น ด้วยคำว่า สหุธา ทาน(พระอรรถกถาจารย์) ประสงค์เอาศรัทธาที่เป็นเหตุให้ทาน ฯ ด้วยคำว่า หิริยํ ทานประสงค์เอาหิริที่เป็นเหตุให้ทานเท่านั้น ฯ คำว่า กุศลจ ทานํ ได้แก่ ทานที่ไม่มีโทษ^๓ ฯ

วิรติ ชื่อว่าทาน ในอาคตสถาน มีคำว่า “พระอริยสาวกยอมให้ความไม่มีภัย”^๔ เป็นต้น ฯ ในคํานั้น เมื่ออธิบายว่า พระอริยสาวกบำเพ็ญกัณฑ์ทาน คือสมาทานวิรติคือเบญจศีล ฯ วิรติทานนี้จักมีแจ้งในมงคลข้อนี้ว่า “อารตี วิรตี ปาปา”^๕ ฯ ไทยธรรม ชื่อว่าทาน ในอาคตสถานว่า “บุคคลยอมให้ข้าวและน้ำเป็นทาน”^๖ เป็นต้น ฯ

[๓] แม้ในอรรถกถาทานสูตรว่า ในทาน ๓ อย่างนั้น จากเจตนา ชื่อว่าทาน เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า ให้ไทยธรรม หรือว่าเป็นเหตุให้คนทั้งหลายให้ไทยธรรม ฯ วิรติ ชื่อว่าทาน เพราะอรรถว่า บั่นทอน และอรรถว่าตัด ฯ แท้จริง วิรตินั้นเมื่อเกิดขึ้น บั่นทอนและตัดเจตนาของคนทุจริต กล่าวคือ ความกลัวและความขลาดเป็นต้น ดังนั้น จึงชื่อว่าทาน ฯ ท่านกล่าวว่า ไทยธรรม ชื่อว่าทาน เพราะอรรถวิเคราะห์ว่า อันเขาให้ แล้วกล่าวว่า ทานนี้แม้มี ๓ อย่าง ดังกล่าวมาขณะนี้ ว่าโดยเนื้อความมี ๒ อย่าง คือ เจตสิกธรรม และไทยธรรม^๗ ฯ

ในทาน ๒ อย่างนั้น ความที่ทานเป็นมงคล ย่อมควรในเจตสิกทาน (เกิดทางใจ) ย่อมไม่ควรในอเจตสิกทาน(ทานที่ไม่เกิดทางใจ) ฯ เพราะฉะนั้น การให้ไทยธรรมที่ไม่เกิดทางใจ จึงไม่ประสงค์เอาในที่นี้ ฯ แม้ในเจตสิกทาน (ทานที่เกิดทางใจ) เพราะท่านมุ่งวิรติด้วยการเว้นบาปและการสำรวมจากการดื่มน้ำเมา ช่างหน้า แม้วิรตินั้นก็ไม่ได้ในที่นี้ ฯ

^๑ ออกสอบบาลีสนามหลวง ข้อ ๑ พ.ศ. ๒๕๒๑.

^๒ อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓ / ๓๒ / ๑๙๔.

^๓ อ.อรรถก.อ. (ไทย) ๓ / ๓๒ / ๓๕๓.

^๔ อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓ / ๓๙ / ๓๐๐.

^๕ ดูในเล่มนี้ ข้อ ๑๕๕.

^๖ อ.อรรถก. (ไทย) ๒๓ / ๓๕ / ๒๙๒.

^๗ อ.ภ.ก.อ. (บาลี) - / ๔๗๘ / ๒๒๓.

เพราะฉะนั้น พึงเห็นโดยปารีสสนัย^๑ว่า จากเจตนา ชื่อว่าทาน ๆ ก็คำว่า เจตนา ท่านกล่าวด้วยอำนาจที่ประธาน ๆ ก็แม้ความไม่โลภที่ประกอบด้วยจากเจตนา^๒นั้นก็ชื่อว่าทาน เพราะมีคติเหมือนจากเจตนา^๓นั้น ๆ ดังนั้น ท่านจึงกล่าวไว้ในอรรถกถาว่า เจตนาเป็นเหตุบริจาทาน มีวัตถุ ๑๐ อย่าง เช่น ข้าว มีความรู้ถูกต้องเป็นเบื้องต้น มุ่งคนอื่น หรือความไม่โลภที่สัมปยุตด้วยเจตนาเป็นเหตุบริจาทาน^๔นั้น ชื่อว่าทาน^๕ ๆ

[๔]บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **สุพุทธิปุพพิกา** ได้แก่ มีสัมมาทิฏฐิเป็นตัวนำ ๆ จริงอยู่ สัมมาทิฏฐิที่เป็นไปโดยนัยมีว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล” เป็นต้น ชื่อว่า**สุพุทธิ** ในคำว่า **สุพุทธิปุพพิกา** นี้ ๆ สัมมาทิฏฐิกบุคคลผู้เดียวเท่านั้นมีลัทธิโดยชอบว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล” เชื่อกันว่า “ชื่อว่าทาน เป็นสิ่งที่ดี บัณฑิตมีพระพุทธเจ้าเป็นต้นสรรเสริญ บัณฑิตบัญญัติไว้” ให้ทานเองบ้าง ชักชวนผู้อื่นในทานนั้นบ้าง (ส่วน) มิจฉาทิฏฐิกบุคคลไม่เป็นเช่นนั้น ๆ จริงอย่างนั้น เจ้าลัทธิอชิตะมีลัทธิผิดว่า “ทานที่ให้แล้วย่อมไม่มีผล” กล่าวอย่างนี้ว่า “การบูชามีเถาเป็นที่สุด เรื่องทานนี้คนงมงายบัญญัติไว้”^{๖*} ๆ

^{๕*} อรรถกถาแห่งสามัญญผลสูตร^๕ และอรรถกถาแห่งทิฏฐิสังยุต^๖ ในชั้นธกวรรคว่า บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ภสสนตา** ได้แก่ มีเถาถ่านเป็นที่สุด ๆ บาลีก็อย่างนี้เหมือนกัน ๆ คำว่า **หุติโย** ความว่า ทานที่ให้แล้วต่างโดยทานที่เป็นสักการะเช่นไหว้ เป็นต้นทั้งหมด ย่อมสิ้นสุดลงเพียงเถาถ่านเท่านั้น ๆ อธิบายว่า จะเป็นทานที่ให้ผลอื่นจากเถาถ่านนั้นไป ก็หาไม่ ๆ คำว่า **ทตตูปุณณตต** ความว่า พวกคนเขลา คือพวกคนโง่ บัญญัติเอาไว้ ๆ มีอธิบายดังนี้ว่า ทานนี้พวกคนโง่ คือพวกคนไม่รู้ บัญญัติเอาไว้ ไม่ใช่พวกบัณฑิตบัญญัติเอาไว้ (ศาสดาเหล่านั้นแสดงว่า) พวกคนโง่ให้ทาน พวกคนฉลาดรับทาน” ๆ

ฎีกาแห่งสามัญญผลสูตรว่า บุคคลชื่อว่างมงาย เพราะอรรถว่า งมงาย คือลุ่มหลง ได้แก่ พวกคนลุ่มหลง^๗ ๆ

^๑ คำบางคำมีความหมายหลายนัย แต่ในที่บางแห่งแสดงจำกัดความหมายเพียงอย่างเดียว (เช่น คำว่า ทาน มีความหมายหลายนัย) ความหมายอื่นที่มีได้มุ่งไว้ ไม่กล่าวถึง ชื่อว่า **ปารีสสนัย** : นัยที่มีความหมายอย่างอื่นอีก

^๒ ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๒๒๖/๙๔.

^๓ ที. ส. (ไทย) ๙/๑๗๑/๕๖.

^๔ ออกสอบบาลีสนามหลวง ข้อ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๑.

^๕ ที.ส.อ. (บาลี) ๑/๑๗๑/๑๔๙-๑๕๐.

^๖ ส.ข.อ. (ไทย) ๒/๒๑๐/๕๐๓.

^๗ ที.ส.ฎีกา (บาลี) ๑/๑๗๑/๒๗๖.

[๕] คำว่า **อนนทาทิสกวัตถุกา** ความว่า มีวัตถุคือไทยธรรมที่ท่านกล่าวอย่างนี้ว่า
 สิ่งพึงให้ ๑๐ ประการนี้ คือ (๑) ข้าว (๒) น้ำ (๓) ผ้า (๔) ยาน (๕) มาลัยดอกไม้ (๖) ของหอม
 (๗) เครื่องลูบไล้ (๘) ที่นอน (๙) ที่พักอาศัย (๑๐) เครื่องประทีป ฯ

อรรถกถาแห่งอฎฐกฐิกสูตร ในตติยวรรค แห่งตักนิบาต อติวุตตกะว่า บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
อนน ได้แก่ ของเคี้ยวของบริโภค อย่างใดอย่างหนึ่ง ฯ

คำว่า **ปาน** ได้แก่ น้ำดื่ม มีน้ำมะม่วงเป็นต้น ฯ

คำว่า **วตถ** ได้แก่ เครื่องปกปิดมีผ้าถุงและผ้าห่มเป็นต้น ฯ

คำว่า **ยาน** ได้แก่ สิ่งที่จะช่วยให้ไปได้ มีรถและคานหามเป็นต้น กระจัง รองเท้า ฯ

คำว่า **มาลา** ได้แก่ ดอกไม้ทุกชนิด ต่างโดยดอกไม้ที่ร้อยหรือยังไม่ร้อย ฯ

คำว่า **คนธ** ได้แก่ ของหอมอย่างใดอย่างหนึ่ง และเครื่องอุปกรณ์แห่งของหอมที่บดแล้ว(หรือ)
 ยังไม่ได้บด ฯ

คำว่า **วิเลปน** ได้แก่ เครื่องประทีปผิว ฯ

คำว่า **เสยยา** ได้แก่ สิ่งใช้นอนมีเตียงและตั้งเป็นต้น และผ้าปาวารและผ้าโกเชาว์เป็นต้น ฯ
 ก็ ด้วยศัพท์ว่า **เสยยา** ในคำว่า **เสยยาวสถ** นี้ พึงเห็นว่าท่านรวมเอาอาสนะด้วย ฯ

คำว่า **อวาสถ** ได้แก่ ที่อาศัยเพื่อบรรเทาอันตรายมีลมและแดดเป็นต้น ฯ

คำว่า **ปทีเปยย** ได้แก่ เครื่องอุปกรณ์แห่งประทีป มีตะคัน (กระเบื้องจุดประทีป) เป็นต้น^๑ ฯ

[๖] อรรถกถาแห่งนาคสังยุต ในชั้นธกวรรคว่า คำว่า **อนน** คือ ของควรเคี้ยวและของควร
 บริโภค ฯ คำว่า **ปาน** ได้แก่ น้ำดื่มทุกชนิด ฯ คำว่า **วตถ** คือ ผ้าถุง ผ้าห่ม ฯ คำว่า **ยาน** ได้แก่ ปัจจัย
 ที่ช่วยในการเดินทางทุกชนิด เริ่มตั้งแต่รถและรองเท้า ฯ คำว่า **มาล** คือ ดอกไม้ทุกชนิดมีดอกมะลิ
 และมาลัยเป็นต้น ฯ คำว่า **คนธ** ได้แก่ เครื่องหอมทุกชนิดมีไม้จันทน์เป็นต้น ฯ (คำว่า **วิเลปน** ได้แก่
 เครื่องประทีปผิวทุกอย่าง ฯ) คำว่า **เสยยาวสถ** **ปทีเปยย** ได้แก่ ให้ที่นอนมีเตียงและตั้งเป็นต้น
 ให้ที่อยู่อาศัยมีเรือนชั้นเดียวเป็นต้น (และ)ให้อุปกรณ์ประทีปมีไส้และน้ำมันเป็นต้น^๒ ฯ

[๗] ฎีกาแห่งนาคสังยุตนั้นว่า ชื่อว่า**อันน** เพราะเป็นของสำหรับบริโภค ฯ ชื่อว่า**ชัชช**
 เพราะเป็นของสำหรับเคี้ยว ฯ ชื่อว่า**ปาน** เพราะเป็นของสำหรับดื่ม ฯ ชื่อว่า**สาय** เพราะเป็น
 ของสำหรับลิ้ม ได้แก่ น้ำดื่มมีน้ำมะม่วงเป็นต้น ฯ ชื่อว่า**นิวาสะ** เพราะอรรถว่าบุคคลต้องนั่ง ฯ ชื่อว่า

^๑ ขุ.อติ.อ. (บาลี) -/๗๕/๒๗๑.

^๒ ส.ข.อ. (ไทย) ๒/๓๔๓-๓๔๑/๕๑๙.

ปารุณะ เพราะอรรถว่าบุคคลต้องห่ม ๆ ชื่อว่า**ยานะ** เพราะอรรถว่าเป็นเครื่องไป ได้แก่ยานมีรองเท้า เป็นต้น ๆ ก็ ด้วยศัพท์ว่า**อาทิ** ในคำว่า อุปาหนาทิ นี้ ท่านรวมถึงคานหาบและวอเป็นต้นเข้าด้วย ๆ ท่านกล่าวว่า **ฉตฺตฺปาหนิ** เพราะอธิบายว่า แม้ร่มก็ช่วยให้สำเร็จการเดินทาง เพราะป้องกันทุกซ์ เพราะฝนและแดด ๆ ด้วยเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า “**ยงฺกิลฺลจฺจิ คมนนฺปจฺจยฺ**”^๑ ๆ

ฎีกาแห่งจตุตถวรรค แห่งหุตยปิณณาสก ในจตุกกนิบาต อังคตตรนิกายว่า วัตถุใดอันบุคคลพึงใส่ คือนำไป ในประทีปคือวัตถุสำหรับส่องแสง เหตุนั้น วัตถุนั้นชื่อว่า**ปทีเปยยะ** ได้แก่เครื่องอุปกรณ์ มีน้ำมัน เป็นต้น^๒ ๆ

น้ำดื่ม ๑๖ ชนิด

[๘]ว่าโดยนิเทศนัย (การจำแนก) คำว่า **ปานิ** (น้ำดื่ม) มี ๑๖ ชนิด ๆ

ด้วยเหตุนี้ พระธรรมเสนาบดีจึงกล่าวว่า น้ำดื่ม ๘ ชนิด คือ

๑. น้ำผลมะม่วง	๒. น้ำผลหว่า
๓. น้ำผลกล้วยมีเมล็ด	๔. น้ำผลกล้วยไม่มีเมล็ด
๕. น้ำผลมะขาง	๖. น้ำผลจันทน์
๗. น้ำเหง้าอุบล	๘. น้ำผลมะปราง ๆ

น้ำดื่ม ๘ ชนิด อีกอย่างหนึ่ง คือ

๑. น้ำผลเล็บเหยี่ยว	๒. น้ำผลพุทราเล็ก
๓. น้ำผลพุทราใหญ่	๔. น้ำเปรียง
๕. น้ำมัน	๖. น้ำนม
๗. น้ำข้าวต้ม	๘. น้ำรส ๆ

พระบาลีในนิเทศแห่ง**ตฺวิฎฺฎกฺสูตฺร**^๓ ๆ

[๙] อรรถกถาแห่ง**ตฺวิฎฺฎกฺสูตฺร** นั้นว่า น้ำดื่มที่ทำจากมะม่วงดิบหรือมะม่วงสุก ชื่อว่า**น้ำมะม่วง** ๆ ในบรรดามะม่วงดิบและมะม่วงสุกนั้น ภิกษุเมื่อทำ(น้ำดื่ม)จากมะม่วงดิบ พึงทุบมะม่วงอ่อน แขน้ำตากแดดให้สุกด้วยแสงแดด กรองปร่งด้วยน้ำผึ้ง น้ำตาลกรวดและการบุงเป็นต้น ที่ตนรับประทานในวันนั้น ๆ

^๑ ส.ข.ฎีกา (บาลี) ๒/๓๔๓-๓๔๑/๓๒๗.

^๒ อง.ฎีกา (บาลี) ๒/๘๑-๘๖/๓๔๖.

^๓ ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๕๙/๔๔๔.

^๔ ขุ.ขุ.อ. (บาลี) -/๗/๑๒๒, ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๒๖๖/๙๔.

คำว่า **ขมพูปาน** ได้แก่ น้ำดื่มที่ทำจากผลหว่า ๑

คำว่า **โจจปาน** ได้แก่ น้ำดื่มที่ทำจากผลกล้วยมีเมล็ด ๑

คำว่า **โมจปาน** ได้แก่ น้ำดื่มที่ทำจากผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑

คำว่า **มธุปาน** ได้แก่ น้ำดื่มที่ทำจากรสชาติผลมะขาง ๑ อนึ่ง น้ำมะขางนั้นเจือน้ำ จึงควร
น้ำมะขางล้วนไม่ควร ๑

คำว่า **มธุทิกปาน** ได้แก่ น้ำที่ขยำผลจันทน์ในน้ำทำเหมือนน้ำมะม่วง ๑

คำว่า **สาธุกปาน** ได้แก่ น้ำที่คั้นเหง้าอบแห้งและอบเชยเป็นต้นทำ ๑

คำว่า **ผารุสกปาน** ได้แก่ น้ำที่ทำจากผลมะปรางเหมือนน้ำมะม่วง ๑

คำว่า **โกสมพปาน** ได้แก่ น้ำที่ทำจากผลเล็บเหยี่ยว ๑

คำว่า **โกลปาน** ได้แก่ น้ำที่ทำจากผลพุทราเล็ก ๑

คำว่า **พทรปาน** ได้แก่ น้ำที่ทำจากผลพุทราใหญ่ เหมือนน้ำมะม่วง ๑ น้ำดื่ม ๑๑ ชนิดนี้ (มีรส)
เย็นหรือว่าสุกด้วยแสงแดด ย่อมควร ๑

คำว่า **ขมฺปาน** ได้แก่ น้ำเนยใส ๑ คำว่า **เตลปาน** ได้แก่ น้ำมันทำจากงาเป็นต้น ๑

คำว่า **ปโยปาน** ได้แก่ น้านม ๑ คำว่า **ยาคุปาน** ได้แก่ น้ำข้าวต้มมีรสเปรี้ยวเป็นต้น ๑

คำว่า **รสปาน** ได้แก่ น้ำปรุงด้วยรสมีฝักดองเป็นต้น ๑

ดังนั้น เจตนาอันเป็นเหตุให้มีวัตถุ ๑๐ อย่างมีข้าวเป็นต้น ประกอบด้วยความไม่โลภ จึงชื่อว่า
ทาน ในที่นี้ ๑ จริงอยู่ บุคคลมอบให้วัตถุของตนแม้ด้วยความไม่โลภ (ก็ชื่อว่าทาน) ๑ ด้วยเหตุนี้
ในอรรถกถา ท่านหมายเอาทานเจตนาและความไม่โลภทั้ง ๒ นั้น จึงกล่าวว่า จากเจตนา ชื่อว่าทาน
เพราะอรรถว่าเป็นเหตุที่เขาให้ ความไม่โลภ ชื่อว่าทาน เพราะอรรถว่าให้วัตถุของตนแก่คนอื่น^๑ ๑

(ทานมีองค์ ๖)

[๑๐] ก็ ทานนั้นประกอบด้วยองค์ ๖ เท่านั้น ชื่อว่ามีผลมาก ๑ ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาค
จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ทักขิณอันประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างไร ๑

คือ ฝ่ายทายกมีองค์ ๓ ประการ ฝ่ายปฎิคาหก(ผู้รับ) มีองค์ ๓ ประการ ๑

องค์ ๓ ประการ ของทายก อะไรบ้าง ๑ คือ

ทายกในธรรมวินัยนี้

^๑ ขุ.ขุ.อ. (บาลี) -/๗/๑๒๒, ขุ.สุ.อ. (บาลี) ๒/๒๖๖/๙๔.

๑. ก่อนให้ก็มีใจดี

๒. กำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใส

๓. ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบาน ฯ

นี่คือองค์ ๓ ประการ ของทายก ฯ

องค์ ๓ ประการ ของปฏิคาหก มีอะไรบ้าง ฯ คือ

ปฏิคาหกในธรรมวินัยนี้

๑. เป็นผู้ปราศจากราคะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดราคะ

๒. เป็นผู้ปราศจากโทสะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโทสะ

๓. เป็นผู้ปราศจากโมหะ หรือปฏิบัติเพื่อกำจัดโมหะ

นี่คือองค์ ๓ ประการ ของปฏิคาหก ฯ

องค์ ๓ ประการ ของทายก องค์ ๓ ประการ ของปฏิคาหก มีด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ทักขิณอันประกอบด้วยองค์ ๖ เป็นอย่างนี้แล ฯ

ภิกษุทั้งหลาย การกำหนดประมาณบุญแห่งทักขิณอันประกอบด้วยองค์ ๖ อย่างนี้ว่า ‘ห้วงบุญ ห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ มีอารมณ์ดีเลิศ มีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ’ มิใช่ทำได้ง่าย แท้จริง ห้วงบุญ ห้วงกุศลแห่งทักขิณานั้นถึงการนับว่า ‘เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้’ ฯ

เปรียบเหมือนการกำหนดประมาณของน้ำในมหาสมุทรว่า ‘น้ำมีปริมาณเท่านี้ อาฬหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐ อาฬหกะ น้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑,๐๐๐ อาฬหกะ หรือน้ำมีปริมาณเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ อาฬหกะ’ มิใช่ทำได้ง่าย แท้จริง น้ำในมหาสมุทรนั้นถึงการนับว่า ‘เป็นห้วงน้ำใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้’ ฉันทใด

ภิกษุทั้งหลาย การกำหนดประมาณบุญแห่งทักขิณอันประกอบด้วยองค์ ๖ อย่างนี้ว่า ‘ห้วงบุญ ห้วงกุศลมีประมาณเท่านี้ นำความสุขมาให้ มีอารมณ์ดีเลิศ มีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อเกื้อกูล เพื่อสุขที่นำปรารถนา นำใคร่ นำพอใจ’ มิใช่ทำได้ง่าย แท้จริง ห้วงบุญ ห้วงกุศลของทักขิณานั้น ถึงการนับว่า ‘นี้เป็นกองบุญใหญ่ที่นับไม่ได้ ประมาณไม่ได้’ ฉันทนั้น ฯ

* พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสคำอันเป็นไวยากรณ์นี้แล้ว พระสุคตผู้พระศาสดาครั้งตรัสคำอันเป็นไวยากรณ์นี้แล้ว ได้ตรัสคาถาประพันธ์นี้อีกต่อไปว่า

^๑ ออกสอบบาลีสนาทหลวง ข้อ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๑.